

**OBECNÁ PSYCHOLOGIE III. – METAKOGNICE
PSY258**

**PSYCHOLOGIE
JEDNOOBOROVÉ DENNÍ STUDIUM**

Fakulta sociálních studií MU
Jarní semestr 2010

OBECNÁ PSYCHOLOGIE III. - METAKOGNICE

Určeno pro:

bakalářské studium psychologie - jednooborové, doporučeno pro 2. rok studia

Garant předmětu:

Mgr. Miroslav Šípula ([miro\(zavináč\)fss.muni.cz](mailto:miro(zavináč)fss.muni.cz))

Konzultace: viz osobní vizitka garanta v ISu (<http://www.is.muni.cz/lide/?uco=8530>), průběžně e-mailem nebo osobně po předchozí domluvě e-mailem

Vyučující:

Doc. PhDr. Lubomír Kostron, CSc. ([l.kostron\(zavináč\)seznam.cz](mailto:l.kostron(zavináč)seznam.cz))

Mgr. Miroslav Filip ([mirek_filip\(zavináč\)hotmail.com](mailto:mirek_filip(zavináč)hotmail.com))

Mgr. Stanislav Ježek ([jezek\(zavináč\)fss.muni.cz](mailto:jezek(zavináč)fss.muni.cz))

Mgr. martin Krajča ([martin.krajca\(zavináč\)gmail.com](mailto:martin.krajca(zavináč)gmail.com))

Mgr. Miroslav Šípula ([miro\(zavináč\)fss.muni.cz](mailto:miro(zavináč)fss.muni.cz))

Mgr. Michal Vavrečka ([44853\(zavináč\)mail.muni.cz](mailto:44853(zavináč)mail.muni.cz))

Charakteristika předmětu

Kurz navazuje na kurzy PSY105 Obecná psychologie I - Psychologie kognitivních procesů a PSY106 Obecná psychologie II. - Psychologie emocí a motivace. Cílem je prohloubit znalosti ve vybraných tématech obecné psychologie, zejména těch, která umožní studentům integrovat poznatky obou předcházejících předmětů a rozvíjet schopnost reflexe vlastního poznávání světa z různých hledisek: z hlediska role smyslů, myšlení, řeči, emocí a zprostředkující role paměti.

Těžiště kursu je v rozvíjení témat z kognitivní psychologie, každé téma však bude prezentováno jako integrující oblast kognitivních a emočních (motivačních) procesů.

Kurs je koncipován jako soubor přednášek a interaktivních hodin (dále seminářů), které jsou v každém z témat zastoupeny ve stejném poměru. Vyučující kladou podobný důraz jak na poznatky – znalosti tak dovednosti a vlastní zkušenost ve vztahu k tématu. Způsob prezentace a použité úkoly mají podněcovat studenty ke kritickým úvahám nad tématy.

Požadavky k zápočtu a zkoušce

Pro získání kreditů je třeba získat **zápočet** a úspěšně absolvovat **zkoušku**.

Zápočet, tj. možnost přistoupit ke zkoušce, student/ka získá za:

1. **vypracování dvou písemných prací** (viz „*Požadavky k písemné práci*“, bodově hodnoceno – viz „*Bodový systém hodnocení*“)
2. **aktivní účast na seminářích** (bodově hodnoceno – viz „*Bodový systém hodnocení*“)
3. podíl na vytváření **databáze testových otázek** v e-learningovém systému ELF (<http://www.phil.muni.cz/elf> - předmět PSY258) Podrobné informace k tomuto úkolu, termíny odevzdání a podmínky náhrad za nesplnění některé části úkolu budou zveřejněny tamtéž.

Pozn: Termíny uvedené v systému ELF jsou závazné a jsou nedílnou součástí tohoto syllabu. Doporučujeme také ve vlastním zájmu min. jednou týdně sledovat diskuse v diskusních fórech předmětu v ISu a systému Elf. Témata prezentovaná ve cvičeních a diskusích v systému ELF mohou být součástí závěrečné zkoušky.

Všechny povinné úkoly musí být splněny nejpozději 7 dní před plánovaným termínem zkoušky (popř. termínem, na který je student/ka přihlášen/a).

Zkouška má podobu písemného testu (bodově hodnoceno – viz „*Bodový systém hodnocení*“).

Obsahové požadavky k písemné práci

Témata písemných prací (student/ka si ze čtyř navržených témat vybere dvě libovolná a postupně je odevzdá ve dvou stanovených termínech – viz oddíl „*Harmonogram*“ níže):

Odborný esej (forma viz např. <http://jdem.cz/dvxa5>) na téma:

„Jakých chyb se dopouštíme v procesu...“

- a) ...usuzování, popř. řešení problémů
- b) ...rozhodování
- c) ...hledání odpovědi na otázku
- d) ...utváření subjektivních interních (mentálních) kategorií, vodítek (o něž se opíráme při poznávání sebe i světa, řešení problémů, intrapsychických i sociálních konfliktů apod.)

Cílem těchto prací je nácvik a rozvíjení dovednosti a) reflexe a sebereflexe, b) postižení procesuální stránky psychických dějů, nejen „statických“ jevů, c) aplikovat získané poznatky v reálném životě, d) vhodně integrovat poznatky psychologie kognitivních procesů, psychologie emocí a motivace, psychologie osobnosti a popř. i sociální psychologie

Práce bude vycházet z vlastních postřehů reálných chyb v daných procesech. Student/ka si vybere jednu nebo více situací z reálného života (inspirací mohou být vlastní nebo zprostředkované osobní zkušenosti, zprávy, reportáže, dokumenty a rozhovory v médiích, reálné společenské události, ale i filmy, seriály, reality-show, literární příběhy, reklamy, které věrně znázorňují chyby ve výše zmíněných procesech, lidová rčení a případně i odraz vybraných chyb ve veřejných diskuzích o důležitých rozhodnutích, v mediálních prezentacích určitých témat atd.) a použije ji/je k dokumentaci chyb, k nimž typicky dochází nebo může dojít v průběhu vybraného procesu.

V případě výběru jedné konkrétní situace bude očekávána detailnější a komplexnější odborná analýza, v případě více situací pak bude akcentován systematický postup.

Práce jako celek tedy může sloužit jako osobitý, kreativní odborný výklad o chybách v rámci procesů s citacemi odborných zdrojů a důslednou dokumentací chyb pomocí odkazů na reálné zkušenosti (záznamy v médiích, dílech apod. viz výše). Výhodou bude vždy ověřitelnost odkazů, případně jejich přímá prezentace, tam, kde je to možné (např. odkaz na videozáznam na internetu, kopie časopiseckého rozhovoru v příloze apod.).

Kritéria hodnocení:

1. Obsahová úroveň (počet nalezených chyb, příp. hloubka zpracování tématu na zvolené úrovni)
2. Systematičnost zpracování, formální provedení
3. Propojení oblastí kognitivní psychologie s jinými (zejména psychologie emocí a motivace)
4. Vlastní vklad do tématu, osobitost, kreativita zpracování
5. Odborné zpracování, literatura

Způsob odevzdání a formální náležitosti písemných prací

Minimální počet znaků každé z prací: 5400 (= 3 normostrany)

Písemné práce budou přijaty v elektronické podobě v příslušných „odevzdárnách“ předmětu v Informačním systému MU.

Jako **titulní stranu práce** doporučujeme použít vzor na webu katedry: (http://psych.fss.muni.cz/phprs/storage/titulni_strana.doc). Pokud student/ka vytvoří vlastní titulní stranu, vždy na ní budou uvedeny minimálně tyto údaje: celé jméno, identifikační číslo - UČO, název a kód předmětu, datum odevzdání.

Termíny odevzdání jsou uvedeny v oddílu „Harmonogram“ níže.

Práce výjimečně odevzdané po tomto termínu budou přijaty s podmínkou srážky 3 bodů za každý den zpoždění.

Práce odevzdané v termínu budou mít při vyhodnocování přednost před pracemi odevzdanými se zpožděním (a bodovou ztrátou).

V případě, že některá z prací nesplňuje některou z podmínek zadání, má student právo na opravu práce do termínu stanoveného vyučujícím. Od bodového hodnocení opravené práce budou odečteny 3 body (jako kompenzace časového zvýhodnění při zpracování a zvýhodnění dodatečnými konzultacemi oproti ostatním studentům).

Práce budou vytvořeny výhradně pro předmět PSY258, tj. text práce se nesmí shodovat s textem nebo nápadně podobat textu, který vznikl pro účely jiného předmětu. Odevzdáním práce student/ka stvrzuje, že je výhradním autorem/kou textu, respektuje řádné způsoby citace a bere na vědomí, že práce bude uložena v elektronickém archívu předmětu a původnost práce bude prověřena systémy pro odhalování plagiátů.

Průběžný test

Student/ka má přibližně v polovině semestru možnost získat zvláštní bodové hodnocení (bonus 3 body) za úspěšné zvládnutí průběžného znalostního testu. Absolvování testu je nepovinné. Forma, podmínky a termín budou upřesněny po domluvě.

Mentální reprezentace

A. Přednáška

MR - definice, východiska, obsah a struktura, různá pojetí, polarity: externí vs interní, „analogový“ vs. „digitální“ princip, imaginativní vs. propoziční reprezentace, princip podobnosti, dimenzionalita, mapování; druhy, vlastnosti a formy MR; MR v paměti a vědomé mysli; mentální stavy; řády MR; nejdůležitější výzkumy, modely, přístupy; hledisko procesu a obsahu reprezentace; teorie mysli; „ikonofilové“ a „ikonofobové“

B. Seminář

Práce na téma interních subjektivně významných dimenzí.

<i>Literatura:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Sedláková, M. (2004): Vybrané kapitoly z kognitivní psychologie. Praha, Grada Publishing.	43-100	57
Hoskovec J., Nakonečný M., Sedláková M. (2002): Psychologie XX. století: některé významné směry a školy. Praha, Karolinum.	113-126	13
Heslo „Mental Representation“ ve Standfordské encyklopedii filosofie dostupné na adrese: http://www.seop.leeds.ac.uk/entries/mental-representation/		
Experience and Theory as Determinants of Attitudes toward Mental Representation: The Case of Knight Dunlap and the Vanishing Images of J.B. Watson. Nigel J.T. Thomas University of Leeds, U.K., The American Journal of Psychology [1989, vol.102] dostupné jako draft na adrese http://cogprints.org/3750/01/dun-wat-cp.htm	395-412	17
Hill, G. (2004). Moderní psychologie. Praha, Portál.	172	1
Eysenck, W.E. (2008). Kognitivní psychologie. Praha, Academia.	297-341	44

Intelligence

A. Přednáška

intelligence a její měření v historickém kontextu

faktorové teorie intelligence (Spearman: g-faktor, Thurstone: primární mentální schopnosti, Guilford: struktura intelektu, Cattell: fluidní a krystalická inteligence, Carrollův hierarchický model)

alternativní přístupy (kontextualismus, Gardnerova teorie multidimenzionální inteligence, Sternbergova triarchická teorie)

další koncepce (vč. kritické reflexe): praktická, sociální, emoční, morální a spirituální inteligence

biologické základy inteligence a problém dědičnosti

intelligence v kontextu osobnosti

mimořádná inteligence

univerzálnost vs. specifická konceptu inteligence v mezikulturním pojetí, zejména mimo Americko-Evropský kulturní kontext

praktické problémy měření inteligence v současné psychologické praxi

B. Seminář (vedení do problematiky)

- implicitní teorie inteligence: diskuse, konfrontace s výzkumy Sternberga, Ruisela a Plhákové
- možné vlivy kultury a prostředí, společnosti na inteligenci, historický kontext pojmu inteligence – diskuse
- cvičení na vypracování měření inteligence mimo kontext Evropy - Amerického kulturního prostředí

<i>Literatura základní:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Ruisel, I. (2000): Základy inteligence. Praha, Portál.	13-53 79-104 149-162	78
<i>Literatura rozšiřující:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Gardner, H. (1999): Dimenze myšlení. Teorie rozmanitých inteligencí. Praha, Portál. (<i>co a k čemu je inteligence</i>)	89-99	10
Goleman, D. (1997): Emoční inteligence. Praha, Columbus.	12-38	26
Gould, S.J. (1997): Jak neměřit člověka. Praha, Nakladatelství Lidové noviny. (<i>k doplnění teorií inteligence kapitola 4, pro porozumění knize Gausova křivka</i>)	357-368	11
Haas, A. (1999). Morální inteligence. Praha, Columbus.		
Piaget, J. (1999): Psychologie inteligence. Praha, Portál. (kapitola 5)		
Plháková, A. (1999): Přístupy ke studiu inteligence. Olomouc, Filozofická fakulta Univerzity Palackého. (<i>doplnění základních vědomostí, srovnání mužů a žen</i>)	31-95 119-132	95
Sternberg, R.J. (2002): Kognitivní psychologie. Praha, Portál. (<i>základní + rozšiřující znalosti k tématu inteligence</i>)	501-527	26
Zohar, D., Marshall, I. (2003): Spirituální inteligence. Praha, Mladá fronta.		
<i>Internet – rozšiřující texty:</i>		
http://www.itc2010hk.com/ a http://www.intestcom.org/ - inspirace k mezinárodnímu pojetí testů rozumových schopností a měření inteligence		
http://www.indiana.edu/~intell/bellcurve.shtml#part1 – komentář ke kontroverzní studii srovnání průměrného IQ mezi různými skupinami (ras, kultur a povolání)		
http://www.danielgoleman.info/ - Golemanův web o emoční inteligenci (+ „green intelligence“ aj.)		

Přirozené a umělé myšlení

A. Přednáška

Rozdíl mezi přirozeným a umělým myšlením z pohledu filosofie. Aplikace psychologických teorií do oblasti umělé inteligence. Reprezentace znalostí v umělých systémech. Vtělená kognitivní věda. Robotické aplikace. Limity využití umělých systémů. Porovnání lidských schopností a výkonu umělých systémů v konkrétních oblastech. Diskuse nad možným vysvětlením rozdílů.

B. Seminář

Ukázky současných projektů v oblasti kognitivních systémů.
Testování programů na komunikaci v přirozeném jazyce Facade - ukázka počítačové hry demonstrující možnosti umělé inteligence v oblasti komunikace v přirozeném jazyce.
Demonstrace metod strojového učení na vlastních experimentech.

<i>Literatura:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Mařík, O. (Ed.). (1993). Umělá Inteligence (1). Praha: Academia.	vyučující upřesní	
Mařík, O. (Ed.). (2001). Umělá Inteligence (3). Praha: Academia.	vyučující upřesní	
Sternberg, R. J. (1996). Kognitivní psychologie. Praha: Portál.	vyučující upřesní	
Thagard, P. (2001). Úvod do kognitivní vědy. Praha: Portál.	vyučující upřesní	

Kognitivní teorie procesu odpovědi na otázku

A. Přednáška:

Cílem přednášky bude seznámit studenty:

1. s aktuálními kognitivními aspekty teorie procesu odpovídání na otázku (v dotazníku, rozhovoru).

Modely:

- Canellův procesuální model jako zástupce high-track/low-track modelů
  - 4-fázový model „porozumění-vybavení-posouzení-odpověď“ (Tourangeau, Rips, Rasinski, 2000).
2. s kognitivními procesy a heuristikami, které hrají roli v jednotlivých fázích procesu odpovídání, a také s očekavatelnými zkresleními v odpovědích, která z použití daných heuristik plynou.
- porozumění: obsah, intence, Griceho konverzační maxima (Sudman, Bradburn, Schwartz, 1996), kontextuální vlivy (pořadí)
  - vybavení: chyby vybavování z dlouhodobé paměti (Schacter, 2001), specifika vybavování časových údajů a paměťových obsahů relevantních pro postoje a hodnoty
  - posouzení: zpracování vybaveného materiálu - fakta, frekvence, pravděpodobnosti, časové údaje, postoje a hodnoty (Fischhoff, 1991)
  - odpověď: editace a formátování odpovědi, vlivy odpověďových formátů (Schwartz, 1999)

3. Shrnutí low-track strategií - způsoby, jimiž si respondenti zjednodušují odpovídání a tím způsobená zkreslení v odpovědích.

B. Seminář

Cílem semináře bude demonstrovat některé z efektů odpověďových heuristik replikací drobných studií Schwartze a Tourangeaua. Studenti náhodně rozdělení na dvě skupiny vyplní různé verze speciálně sestrojeného krátkého dotazníku. Rozdíly demonstřující vliv heuristik budou předmětem následné diskuze s prvky kognitivního interview (dle možností).

<i>Literatura základní:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Tourangeau, R., Rips, L. J., Rasinski (2000). /The psychology of survey response. /Cambridge: Cambridge University Press.		400
Fischhoff, B. (1991). Value elicitation: Is there anything in there? /American psychologist, 46/, 8	835-847	13
<i>Literatura rozšiřující:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Schacter, D. L. (2003). /Sedm hříchů paměti. Jak si pamatujeme a zapomínáme. / Praha: Paseka.		270
Schwartz, N. (1999). Self-reports: How the questions shape the answers. American psychologist, 54	93-105	13
Sudman, S., Bradburn, N. B., Schwartz, N. (1996). /Thinking about answers. The application of cognitive processes to survey methodology./ San Francisco: Jossey-Bass.		304

Úloha zpětnovazebních informací v usuzování a rozhodování

A. Přednáška:

Usuzování a řešení problémů (typologie problémů), varianty čítkových modelů procesu usuzování (kognitivní konflikt a konflikt zájmů), druhy a působení zpětných vazeb v rámci teorie kognitivního kontinua.

B. Seminář:

Analýza usuzování a řešení kognitivního konfliktu programem POLICY.

<i>Literatura:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Kostroň L. (1997), Psychologie vytváření úsudků, Masarykova univerzita, ISBN 80-210-1646-9 Publikace je dostupná i na stránce http://www.kostron.cz , složka „Učební texty“ (jméno: „student“, heslo: „bibs2“), kap. 3.2.1, kap. 2.2	19-21 35-39 47-55	14
Učební text č. 6 tamtéž.		15
Učební text č. 7 tamtéž.		21
Učební text č. 49, kap. 4 a 5 tamtéž.		13

Psychosémantika

A. Přednáška

Vymezení termínu psychosémantika; spor o význam v psychologii; základní druhy (psycho)sémantických přístupů – sémantický atomismus (G. Frege) versus holizmus (F. de Saussure), mentalistická versus realistická sémantika; pojmání významu v rozdílných psychologických tradicích: behaviorismus – verbální chování, mediační teorie, Osgoodův přístup, asociační význam (J. Deese); kognitivní psychologie – témata kategorizace a mentálního reprezentování, teorie definujících atributů, teorie prototypů, teorie exemplářů, explanační teorie; téma podobnosti – kontrastní model (A. Tversky); konstruktivistický přístup (G. Kelly) – hypotéza osobních konstruktů; význam a osobnost – teorie Kreidlerových.

B. Přednáška kombinovaná se seminářem

Základní způsoby modelování sémantických struktur: dimenzionální a hierarchické.

Cvičení: replikace studie s úlohou třídění karet (G. Miller) – vyhodnocení výsledků pomocí mnohorozměrného škálování a shlukové analýzy, jejich interpretace vzhledem k probraným koncepcím, diskuze.

<i>Literatura základní:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Eysenck, M.W., & Keane, M. (2000). Cognitive psychology. Hove, New York: Psychology Press. – kap. 10 (případně český překlad).		
Kelly, G. A. (1977). The psychology of the unknown. In D. Bannister (Ed.), New Perspectives in Personal Construct Theory (pp. 1-19). London, New York, San Francisco: Academic Press.	1-19	18
<i>Literatura rozšiřující:</i>	<i>strany č.</i>	<i>počet stran</i>
Heller, J. (1994). Semantic structures. In D. Albert (Ed.), Knowledge structures, Berlin: Springer-Verlag. (dohledatelné na http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.123.5807&rep=rep1&type=pdf)	117-150	33
Medin, D.L., & Smith, E.E. (1984). Concepts and concept formation. Annual Review of Psychology, 35,.	113-138	25

Bodový systém hodnocení:

	maximální počet bodů	minimální počet bodů
zkouška	36	20
písemná práce č. 1	10	5
písemná práce č. 2	10	5
účast na seminářích	9	3
celkem	65	33

bonus za průběžný test (nepovinný)	3
------------------------------------	---

Poznámka

Bodování účasti na seminářích:

9 bodů - účast na všech seminářích, 6 bodů - absence na jednom semináři, 3 bodů - absence na dvou seminářích. Při neúčasti vyšší než dvě absence student nezískává minimální počet bodů, tj. nesplnil podmínky předmětu.

Celkové hodnocení:

A	65 – 61
B	60 – 56
C	55 – 49
D	48 – 41
E	40 – 33
F	nesplnění minimálního počtu bodů v některém z požadavků

Harmonogram

	Přednáška středa, sudé t. 14:00 - 15.30	Přednáška a seminář sk. A středa, sudé t. 16:00 - 17.30	Seminář sk. B středa, liché t. 16:00 - 17.30	Vyučující
1	Mentální reprezentace	24. 2.	3. 3.	Mgr. Miroslav Šipula
2	Inteligence	10. 3.	17. 3.	Mgr. Martin Krajča
Písemná práce č.1.			24. 3.	
3	Přirozené a umělé myšlení	24. 3.	31. 3.	Mgr. Michal Vavrečka, Ph.D.
4	Kognitivní teorie procesu odpovědi na otázku	7. 4.	14. 4.	Mgr. Stanislav Ježek, Ph.D.
Písemná práce č.2.			21. 4.	
5	Úloha zpětnovazebních informací v usuzování a rozhodování	21. 4.	28. 4.	doc. PhDr. Lubomír Kostroň, M.A., CSc.
6	Psychosémantika	5. 5.	12. 5.	Mgr. Miroslav Filip, Ph.D